

„Просветителската задача е твърде отговорна“

Разговор на акад. Евгени Головински с акад. Георги Марков за ролята на списание „Природа“

Акад. Евгени Головински е доктор по химия, доктор на биологичните науки и професор по биоорганична химия. Основните му приноси са по създаването на нови методи за синтез на важни групи органични съединения и по изясняването на биохимичните механизми на действие на лекарствените средства. Главен редактор на списание „Природа“.

През последните години и дори десетилетия в средните училища се забелязва нарастваща тенденция на понижаване на интереса към природните науки – физика, химия, биология и науките за Земята. Такъв процес се наблюдава не само у нас, но и в почти всички европейски страни. Една от многото причини за тази тенденция – освен намаляването на броя на часовете по съответните дисциплини – е скучното, неатрактивно и понякога несистемно поднасяне на учебния материал – както в час, така и в учебниците по природни и точни науки. Една важна възможност за повишаването на интереса към природните науки у младите хора е приобщаването им към научнопопулярните произведения в тази област – статии и книги, филми и телевизионни предавания, увлекателни беседи и лекции.

На нашето списание „Природа“ е отредена важната просветителска роля да събужда „научното любопитство“ у младите

хора, да информира обществото за ставащите в науката важни събития и да дава представа за това, какви постижения и проблеми има нашата, българската наука и в частност – резултатите от работата на учените в Българската академия на науките.

Особен интерес представлява мнението на учените, които са далеч от природните науки за събитията, които стават във физиката, химията и биологията. Публичното споделяне на тяхното мнение допринася за формирането на определени становища в обществото. Ето защо разговори между представители на учени от областта на природните науки със специалисти от обществените и социалните науки биха били от полза за напредъка както в материалната, така и в духовната сфера. Един подходящ събеседник за нас би бил такъв авторитетен учен-историк, какъвто е академик Георги Марков. За нас беше интересно да

Акад. Георги Марков е историк, бивш директор на Института по история към БАН и бивш главен редактор на сп. „Исторически преглед“. Научните му интереси са насочени към историята на България и света през XX век. Автор е както на научни, така и на популярни трудове в областта на новата история.

чуем от него мисли за научното популяризиране. В нашия разговор с акад. Георги Марков той сподели интересни мисли в това отношение, за опита, който сме придобили с течение на времето и за приноса на някои български учени, които са се изявявали като популяризатори. Да не отминем и спомена му от ученическите години за ролята на експериментите в уроците по химия и биология, които са създавали интерес към природните науки у учениците – практика, която можем да позабравим, ако прекалим с увлечението по компютрите.

Би било добре, ако някои от мислите, споделени в нашия разговор станат основа за по-сетнешни обсъждания.

Акад. Евгени Головински, Главен редактор на списание „Природа“, БАН

– Неотдавна във вестник „24 часа“ беше публикувано едно Ваше обширно интервю, в което Вие споменавате за пробуждането на интерес в обществото към природонаучните знания. Вие обръщате внимание към това, че всеки наш съвременник трябва да задоволява потребността си от такива знания по подходящ начин. Според Вас, каква е ролята на научната популяризация в това отношение?

Акад. Георги Марков

– През XVIII век, векът на Просвещението, хуманитарните и природните науки са обединени от учените енциклопедисти, но

през XIX и XX век поредицата от индустриални революции ги разделя и взаимно отчуждава. Хората се интересуват от средата, в която живеят, обаче трябва да се намери достъпен начин на изложение, който да опресни и развие тяхните училищни знания за природните науки. Много зависи и от общата култура на човека, за когото популяризацията е свързана и с всекидневния живот. Съвременният гражданин трябва не само да кара колата си, но и да разбира от двигатели с вътрешно горене. Домакинът би трябвало да проумее, че при готвенето се осъществяват химически процеси и капакът на тенджерата може да хвъркне до тавана. В случая не става въпрос „да принизим високата наука“, както се опасяват кабинетните учени, а те да бъдат и обществено полезни. Ако учените не се отзоват на обществения интерес, тогава електронните технологии ще предгоставят трибуна на ненаучната фантастика и ще им бъде необходимо повече време да опровергават и обясняват „нашествието на зелени човечета“.

– За да се събуди интерес към природните науки, особено у младежта, е необходимо да се подтикне у всекиго „научното любопитство“, на което особено беше обърнал внимание в началото на миналия век великият Айнщайн. В някои мои статии и в книгата си за научното любопитство се опитах да събудя интерес

Акад. Евгени Головински и акад. Георги Марков

у младите читатели към този въпрос. Според мен, още в училището трябва да се търсят подходи за събуждане и поддържане на стремежа към придобиване на нови знания в областта на химията, физиката, биологията и инженерните науки. Тук важна роля играе популяризирането на природонаучни знания във всички слоеве на обществото. Според Вас, какво се прави у нас в това отношение?

– Запазването на интерес и привличането към природните науки трябва да започне от училищната скамейка чрез разбираеми учебници и кръжоци по интереси. Децата да бъдат увлечени чрез разпалване на тяхното любопитство до степен да посветят и част от свободното си време за полезни занимания, вместо да се пристрастяват към екрани с различни размери. Аз си спомням, че още в отделенията се увличахме по една дори опасна игра чрез „вдигане във въздуха“

на консервена кутия с карбид. В гимназията в уроците по биология разрязвахме жаби, а веднаж учителката ни показа истинско човешко сърце, от което преживяване съм запазил спомен до днес. Научното любопитство обаче се нуждае не само от разпалване, но и от постоянно поддържане, защото съвременните изкушения на Интернет отклоняват вниманието понякога в погрешна посока. Великият Айнщайн е бил облекчен от недостатъчното развитие на тогавашните медии, чиито научнопопулярни рубрики са разполагали с възможности да поддържат и високо качество, докато днес на екрана се появяват и измамници с прикачени научни титли, при които сензационата взема връх над фактите.

– В България отгавна има статии в различни издания, както и специализирани списания с природонаучна насоченост. Нашата Академия издава списанието

„Природа“, което публикува различни научнопопулярни материали. Според Вас, успяваме ли в това отношение да изпълним такава просветителска роля, която да отговаря на сегашния етап от развитието на науката в световен мащаб?

– Списание „Природа“ е водещо при обнародването и разпространението на постиженията на природните науки и отдавна е оценено от българското общество поради своя академичен авторитет. Желателно е то да разшири кръга на читателската публика, включително сред учащата се младеж и чрез свое електронно издание. Отделянето на научнопопулярните статии в специална рубрика дава възможност за бързо ориентирване на търсещия читател. Особен интерес предизвиква дискусията по научни хипотези, разбира се, без да се залима към скокообразни измислици. Просветителската мисия е твърде отговорна предвид изкривената представа на младежите, придобита от разни недостоверни източници. Трудността е в изпреварването на научните постижения спрямо тяхното научно популяризиране, което понякога закъснява и любителите на сензации вече са насадили забавното и невероятно „откритие“. Така че пред сп. „Природа“ се открива широко поле за действие чрез овладяване на значително пространство, където се шири научната фантастика.

– Мислите ли, че всеки учен има качествата на научен популяризатор? Трябва ли да се стимулира създаването на научнопопулярни произведения от учените, които имат склонността и желанието за такава дейност? Дали у всеки учен са заложили способностите на един професор Асен Златаров?

– За съжаление не всеки има нагласата да бъде научен популяризатор и не всеки може да бъде като професор Асен Златаров. Голяма част от колегите се стремят към бърза кариера и се съсредоточават в областта

на „високата наука“ чрез писане на дисертационни и хабилитационни трудове. Научното популяризиране не е достатъчно оценено при атестирането на учените, а след 10 ноември 1989 г. се „хвърлиха камъни“ срещу Дружеството за разпространение на знания „Георги Кирков“ като „център за пропаганда“, макар че то изигра положителна роля в онази епоха. Младите колеги отказват да обикалят страната и да изнасят беседи, а това са го правили още академиците Васил Златарски и Петър Мутафчиев. Съществуващото предубеждение трябва да бъде преодоляно, понеже просветителството е не по-малко важно от изпълнението на изследователските проекти. Учените трябва да работят за науката и за обществото, без да робуват на точкуването и на разните „фактори“ при тяхното кариерно израстване.

– Какво бихте пожелали на нашето списание „Природа“ и на ръководството на БАН за развитието на научнопопулярната дейност?

– Преди всичко пожелавам на редакционната колегия на сп. „Природа“ да постигне полезното съчетание между научноизследователските трудове и научнопопулярните статии, което ще разшири кръга от читатели. Борбата за „импакт фактор“ не бива да отблъсква обнародването на статии за неспециалисти, защото те получават тежест и доверие именно чрез публикуването им в такова авторитетно списание. Българската академия на науките е не само Национален научен и експертен, но и духовен център, така че нейното призвание е да се отваря към обществото във всички възможни области. Нека не забравяме, че първото стихотворение на народния поет академик Иван Вазов е намерило видно място по страниците на „Периодическото списание“ на Българското книжовно дружество още през 1870 г. Ръководството на БАН има завета на предците да напомня на съвременниците за девиза на списанието: „Ум царува, ум робува, ум патки насе“. ■